

DOINA GRECU
(Cluj-Napoca)

CÂTEVA PRECIZĂRI DESPRE ALCĂTUIREA CHESTIONARELOR *ALR I* ȘI *ALR II*

Atlasul lingvistic român, „unul din titlurile de glorie ale Muzeului Limbii Române din Cluj”, cum afirma Romulus Todoran într-un foarte documentat studiu dedicat lui Sever Pop (Todoran, SP I, p. 158), are, desigur, o istorie strâns legată de personalitatea lui Sextil Pușcariu. Încă de la înființarea Muzeului, în 1919, în articolul-program *Muzeul Limbei Române*, publicat în întâiul număr al revistei „Dacoromania” (1921), se va înscrie, între scopurile instituției, și „o colectare sistematică a materialului limbei vorbite în toate părțile locuite de români, prin *studii dialectale* făcute la fața locului și prin *chestionare* care vor fi trimise în toate părțile”, precum și alcătuirea, pe baza acestor informații, „de *hărți lexicale*” (p. 5).

Abia organizat, Muzeul lansează, în 1922, primul din cele opt chestionare menite să ajute la realizarea unor anchete tematice prin corespondență. Pe coperta primului chestionar, stă scris *Chestionar pentru un atlas lingvistic al limbei române*, I. *Calul*. Încă de pe prima pagină a prezentării Sextil Pușcariu precizează că „Acest material va servi ca temelie pentru «Atlasul lingvistic» pe care de asemenea îl pregătim”. Mult mai târziu, în 1938, în prezentarea făcută primului volum din anunțatul atlas, el va arăta că, în fapt, chestionarele nu au constituit decât sondaje, faze pregătitoare demarării lucrărilor pentru această lucrare (*ALR I/I*, p. 7).

Interesul pentru asemenea lucrări era general în epocă. Sextil Pușcariu, fost elev al lui G. Weigand, participase și el, alături de G. Backmeister și E. Byhan, la o anchetă în Țara Oltului și încă în 1910 apreciasse atlasele lui G. Weigand și J. Gilliéron. Era deci

imposibil să nu existe dorința de a înfăptui un atlas al graiurilor românești.

În mod firesc, în 1925, la Întâiul Congres al Filologilor Români, la București, Sextil Pușcariu va pune problema realizării unei astfel de lucrări care să fie executată pe baza unui chestionar unic de echipe de la toate cele patru universități românești (din București, Cluj, Iași și Cernăuți). Proiectul pare irealizabil în această formulă și, ca urmare, la Congresul de la Cluj din 1926 se propun noi soluții. Th. Capidan consideră că ar fi utile două anchete, cu doi anchetatori, în regiuni diferite (la dacoromâni și la suddunăreni), Ov. Densusianu insistă în continuare pentru ideea formării unui număr de patru echipe de la cele patru universități, iar Sextil Pușcariu vorbește de două anchete, cu două chestionare diferite: una, cu un chestionar redus, de cca 200 de întrebări, cu care ar lucra un singur anchetator, iar alta, cu un chestionar mult mai dezvoltat, pus în mai puține localități și efectuată tot de echipe de la cele patru universități.

Congresul nu va lua hotărâri definitive, dar este clar că sarcina înfăptuirii unui atlas îi revine Muzeului Limbii Române¹. Între timp, Sextil Pușcariu, cunoscut pentru pragmatismul său și pentru calitățile de bun organizator, începe pregătirea condițiilor pentru realizarea lucrării. În 1925 îl trimite pe Sever Pop, care-și luase deja doctoratul, la Paris, cu o bursă de doi ani (1925–1927), pentru a se instrui în domeniul dialectologiei. În primul an de activitate, acesta s-a ocupat aproape exclusiv de documentare și a scris cunoscutu-i studiu *Buts et méthodes des enquêtes dialectales*². Cursurile urmate, bibliografia parcursă, contactele cu profesorii pe care-i admira, redactarea lucrării, toate-i întăresc convingerea necesității, ca și dorința, de a participa la anchetele care se desfășurau pentru realizarea atlaselor lingvistice europene. Întregul an 1927 este dominat de pregătirea contactelor și de participarea la aceste anchete. În scrisorile din 1927 trimise lui Sextil Pușcariu, „elevul”, cum se considera Sever Pop, îi va scrie

¹ Vezi Todoran, SP, p. 160–162.

² *Buts et méthodes des enquêtes dialectales*, Extras din Mélanges de l'École Roumaine en France, partea a II-a, 1926, Paris, Librairie J. Gamber, 216 p.

amănușit „maestrului” său despre tot ce a observat și a discutat pe teren. Publicarea acestei părți a corespondenței de către Nicolae Mocanu³ ne ajută să vedem cât de implicat a fost Sever Pop în această activitate, cu câtă seriozitate și pasiune a urmărit toate aspectele legate de organizarea și efectuarea unei anchete și cât de mult a dorit realizarea unui atlas al limbii române care să utilizeze experiența celor ce lucrau în acest domeniu și să aducă noi contribuții. Uneori, Sever Pop și-a confruntat observațiile din *Buts et méthodes* cu realitățile de pe teren. Este evident că bursierul de la Paris dorea să își clarifice și să-și consolideze punct cu punct toate problemele – și nu sunt puține – legate de realizarea unui atlas. Există o scrisoare (nr. 54, p. 61–70) care este un adevărat raport de activitate făcut după participarea la câteva anchete dialectale: „Voi căuta să descriu amănunțit cele văzute fiindcă Vă veți putea face o idee de ceea ce au făcut și mai ales de felul cum au procedat amintiții profesori” (p. 61). În acest context, observațiile referitoare la chestionar sunt numeroase și temeinice. Despre ancheta de la Grenoble, condusă de A. Durraffour, spune: „Pentru această anchetă s-a redactat un chestionar pe care-l am și pe care-l voi aduce în țară. Nu aduc nici o obiecție chestionarului, căci aș prea lungi scrisoarea. Aduug numai atât: el a fost făcut în birou, deci nu mă miram deloc când subiectul șovăia când auzea o întrebare ce nu putea fi înțeleasă în regiunea de unde era [...]. În tot cazul, chestionarul a fost nemerit întocmai ca și o cuvântare ocazională, în care nu [se] cere adevărul supt toate aspectele, ci numai o latură a lui” (p. 62) sau: „Chestionarul s-a dovedit din nou defectuos, din pricina autorilor” [ancheta se făcea în franțuzește – n.n.] (p. 64) și „Era cam curioasă împrejurarea când anche[ta]torii, cu chestionarul în mână, vedeau că acesta nu-i tocmai cum l-au tâlcuit acasă, că unele chestiuni sînt de prisos în o regiune, ori că, nefiind atenți, pot clasa material fals” (p. 64).

Iată ce spune Sever Pop despre întâlnirea cu J. Jud: „Discutăm chestionarul și raportul ce ar trebui să-l facem cu celelalte chestio-

³ *Scrisori către Sextil Pușcariu din „perioada pariziană”*. Text stabilit și note de Nicolae Mocanu, în „Dacoromania”, serie nouă, XVI, 2011, nr. 1, p. 59–91. Este vorba de scrisorile 49–66.

nare. Era de aceeași părerea [sic!], adăugînd însă că nu-i bine să încercăm prea mult deodată. Un atlas nu-i complet niciodată și rolul nu-i poate fi acesta”, iar mai sus: „Mi-a spus că nu-i recomandabil să te încrezi în vorbele unui anche[ta]tor: el, vorbind, îți poate arăta o anchetă ideală, admirabilă, dar grea [sic!] de realizat cînd ai realitatea în față. Anche[ta]torul trebuie văzut în fața realității” (p. 65) – și mai apoi: „În sfîrșit, chestia chestionarului. L-am rugat [pe J. Jud – nota n.] să-l publice și am căutat să arăt cît de util e să publici nu numai efectul unei «experiențe», ci și cauza; efectul doar e în raport direct cu ceea ce l-a produs; de multe ori am rezultatul x numai fiindcă am întrebuițat chestiunea y în un fel oarecare bine stabilit. A recunoscut utilitatea publicării și din punct de vedere comparativ: cercetările viitoare devin mult mai ușoare cînd avem la un loc toate chestionarele și toate constatările anche[ta]torilor” (p. 66). Despre conexiunea dintre informator și conținutul chestionarului nota: „Dacă ar fi cuprins chestionarul mai mulți termeni tehnici, atunci desigur că eram și mai convins cît de greșită e părerea celor care cred că un subiect e suficient pentru o comună” (p. 69). Desigur, e vorba de chestionarul dezvoltat. În cursul anchetei lui A. Griera în Catalonia Sever Pop notează: „Chestionarul e în primul rînd vinovat de răspunsurile falșificate” (p. 69).

În vizita făcută la J. Jud acasă, Sever Pop a văzut caietele din anchetele lui P. Scheuermeyer. I-au atras atenția datele preliminare asupra localității și informatorilor, existența a două chestionare, unul mai mic și altul dezvoltat, cu primul anchetându-se 300 de puncte, iar cu celălalt, vreo 20, și faptul că „După fiecare punct anchetat, Scheuermeyer va trebui să facă un succint raport asupra impresiilor cîștigate; astfel, menționa unele sunete caracteristice regiunii, ori caracteristice de accentuare; observații istorice-lingvistice: un fel de dare de seamă a anchetei” (scrisoarea 60, p. 78).

Din scrisoarea 62 în care relatează participarea la ancheta întreprinsă de U. Pellis menționăm doar observațiile făcute asupra chestionarului care cuprinde aproape 8 000 de probleme, dar nu este utilizat peste tot în întregime, căci o anchetă ar dura 8–12 zile; chestionarul trebuie utilizat selectiv, în funcție de specificul zonei și al localității (p. 86).

În 1927 Sever Pop se întoarce în țară, aducând cu sine nu numai o bogată experiență de teren, ci și patru chestionare: cel italo-elvețian al lui K. Jaberg și J. Jud; cel italian al lui U. Pellis și M. Bartoli; cel catalan, comunicat de A. Griera; cel francez al lui J. Gilliéron (Pop, *L'Atlas*, p. 203).

În scrisoarea adresată de Sever Pop lui Sextil Pușcariu în 22 octombrie 1937, el scrie: „Am venit în țară. Era în 1927. Mi-ați spus: Pop, fiindcă știi cum să faci acum o anchetă, apucă-te de treabă și vom încerca și noi să facem un atlas”. Bucuros de încrederea acordată și încrezător în capitalul științific acumulat, chiar în acest an, el a început o primă redactare a chestionarului, care va fi discutat, capitol de capitol (Pop, *L'Atlas* (I), p. 70), în 11 ședințe ale Muzeului⁴, în perioada 1 XI 1927–13 III 1928. Pornind, probabil, de la o afirmație a lui Sextil Pușcariu⁵, Sever Pop susține, în 1933 (Pop, *L'Atlas* (I), p. 69), că alcătuirea chestionarului a început în 1928. În realitate, dacă discuțiile asupra chestionarului au început în ședința Muzeului din 1 noiembrie 1927, este evident că acțiunea de înfăptuire a lui nu putea fi demarată, cum afirmă în 1947 Sever Pop și observă și R. Todoran (Pop, *L'Atlas*, p. 203; Todoran, SP, p. 162, nota 19), decât în 1927. Cu acest chestionar de peste 5 000 de întrebări (mai exact, de poziții), Sever Pop a făcut o primă anchetă în zona Sibiului (comunele Mohu și Apold), în vara anului 1928. E de presupus că s-a utilizat deja o transcriere fonetică, pentru a cărei realizare directorul Muzeului apelase la Emil Petrovici, care se specializase în fonetică atât în țară, cu Iosif Popovici, cât și în Franța, la Paris. Această transcriere, la stabilirea căreia a participat și Sever Pop, avea la bază transcrierea internațională. Aceasta a fost discutată în mai multe ședințe ale Muzeului și prezentată de Emil Petrovici în ședința din data de 5 iunie 1928⁶. Rezultatele nu au fost mulțumitoare și problema s-a rezolvat „după lungi discuții și încercări”, prin acceptarea propunerii lui G. Giuglea de a pune la baza transcrierii fonetice sistemul grafic

⁴ Douăsprezece, după Todoran, SP, p. 162; vezi și nota 19.

⁵ Vezi *Raportul anual*, DR V (1927–1928), 1929, p. 905.

⁶ Vezi DR V (1927–1928), 1929, p. 901, 905; S. Pușcariu, *Pe marginea cărților*, III, în DR VI (1929–1930), 1931, p. 515; Todoran, SP, p. 163 și nota 21.

obișnuit (Pop, *L'Atlas*, p. 205; Todoran, SP, p. 165). Fără îndoială, vioara întâi a fost, în acest efort, Emil Petrovici, ale cărui calități de excelent fonetician au fost apreciate de Sextil Pușcariu.

În iarna 1928–1929, Sever Pop, beneficiind de observațiile din ședințele institutului, dar și încercând să reducă numărul de chestiuni, face o nouă redactare a chestionarului. Nici acum însă acesta nu poate fi considerat definitiv și pare să fie tot prea mare. În ce măsură s-ar datora aceasta includerii sugestiilor membrilor institutului e greu de precizat. Atât Sextil Pușcariu în prezentarea la ALR I/I și ALR II/I, cât și Emil Petrovici în *Introducerea* la ALRM II vor afirma că muzeiștii, în ședințele de comunicări de marțea, au adus numeroase completări chestionarului; Sever Pop va spune, însă, că intervențiile au fost „doar pe ici, pe colea”; R. Todoran, ținând seama de programul ședințelor, în care nu se dezbătea numai chestionarul, ci se prezentau și 1–2 comunicări, tinde să-i dea dreptate (Pop, *L'Atlas*, p. 204, Todoran, SP, p. 163 și nota 20).

În toamna lui 1929⁷ intervine decizia lui Sextil Pușcariu de a împărți materialul în două și de a-l coopta pe Emil Petrovici ca al doilea anchetator. Pentru directorul institutului, problema pare simplă: „În urma acestor adause, chestionarul a ieșit atât de bogat, încât unui singur anchetator i-ar fi trebuit prea mult timp ca să-l termine într-un număr destul de mare de puncte. De aceea am conceput planul *să facem simultan două anchete, cu doi anchetatori și cu două chestionare diferite, în puncte diferite*.”

Din redacția primă a chestionarului au fost scoase deci chestiunile prea speciale și au fost păstrate mai ales cele ce se raportau la noțiuni cunoscute de oricine. La acest chestionar «normal», de 2 160 de întrebări, au fost adăugate 48 de chestiuni [de fapt, 60 – nota n.] care aveau să aducă precizări și date despre subiect și material referitor la toponimia și onomastica locală.

Restul chestiunilor a format baza celui de-al doilea chestionar, «dezvoltat», pe care l-a completat dl Emil Petrovici cu întrebări refe-

⁷ După scrisoarea lui Sever Pop din 22 octombrie 1937. Vezi și Todoran, SP, p. 163 și nota 20. În 1933, în *L'Atlas*, p. 70, Sever Pop va menționa anul 1930.

ritoare la terminologia specială a celor mai diferite aspecte ale vieții de la țară și a realităților românești” (ALR I/I, p. 8).

Se pare că acest act decizional a fost neașteptat pentru Sever Pop, care, deși conștient de problemele pe care le ridică un chestionar atât de mare, e nemulțumit, dar tace. Peste aproape zece ani, în amintita scrisoare din 22 octombrie 1937, el va spune: „La ora 10 mi-ați comunicat hotărârea D-voastră. Am acceptat-o, zicându-mi că profesorul se gândește la al doilea anchetator în cazul că aș muri eu în cursul anchetei! I-am dat lui Petrovici lucrarea mea *Buts...* A doua zi, ne-am întâlnit în drum spre Muzeu și mi-a spus că a citit partea de metodă și că era foarte interesantă. Eram «d-ta» unul cu altul. Așa a învățat metoda Petrovici. Deocamdată nu există în geografia lingvistică, cum îmi spunea prof. Ohr, o lucrare-metodă, adăugând că era firesc să mă preocupe aceasta înainte de a începe Atlasul. Metoda este tot Atlasul, căci interpretarea este altă chestiune! Diferența între unul și altul trebuie să fie recunoscută, căci ne onorează pe amândoi. Eu nu voi susține niciodată că sunt fonetician! Am admis deci a doua anchetă, neînțelegând să discut motivarea ei nici acum, și am consimțit să împart chestionarul meu cu Petrovici. O chestiune mie și două lui. De la această dată s-a făcut o greșală în unitatea chestionarului, nefiind complet nici al meu, nici al lui Petrovici. Aceasta e o opinie personală.

Petrovici, o știe bine, fiind chestionarul meu redactat în dialect, a trebuit să se orienteze bine la început, fiindcă nu cunoștea terminii nordici și nici în amănunte, ca om de șes, viața de la munte.

În chestionarul lui Petrovici, a afirma că are la bază chestionarul meu înseamnă a recunoaște faptele. Evident, Petrovici și l-a completat cum a crezut el mai bine. Osatura, însă, am dat-o eu”.

Supărarea lui Sever Pop trebuie înțeleasă. Ar fi vrut ca realizările sale, obținute printr-o muncă plină de sacrificii și abnegație, să-i fie mai pertinent subliniate de maestrul atât de iubit. Se consideră nedreptățit și de faptul că în prezentarea la ALR I/I pe care, se vede, o cunoștea deja la data emiterii scrisorii, Sextil Pușcariu subliniază meritele anchetei lui Weigand și o vede „cu alți ochi decât cea făcută de elevul D-voastre”. Sever Pop socotește, matematic, ce reprezintă cele 114 întrebări ale lui Weigand raportate la cele 2 200 din chestionarul

ALR I, câte fișe a obținut Weigand cu chestionarul său pus în 752 de localități față de Pop și Petrovici: Weigand, 82 700; Pop, 672 800 și Petrovici, 374 000. Sever Pop, o spune în aceeași scrisoare, dorea să facă el introducerea prin care „nu înțeleg [...] să ating pe colegul meu Petrovici”, deși „Astăzi nu numai că sîntem egali și deopotrivă anchetatori, ci Petrovici se simte lezat în drepturile sale! D-voastră asistați la acest spectacol în calitate de inițiator al acestei opere, fără să luați nicio hotărâre și mai ales să restabiliți realități care se pot demonstra cu acte”.

Vorbele cad grele și dezamăgirea lui Sever Pop este evidentă. El continuă însă cu aceeași dăruire și corectitudine activitățile legate de tipărirea atlasului. La apariția primului volum, în 1938, în calitatea sa de director al Muzeului și, mai ales, de conducător al lucrărilor pentru realizarea atlaselor, Sextil Pușcariu prefățează lucrarea cu un text pe care nu-l numește nici *prefață*, nici *introducere*, și în care spune: „După întoarcerea sa din străinătate, DI POP a întocmit, după indicațiile date la Muzeu, o probă de *chestionar*. În acesta trebuiau să intre înainte de toate cele 114 «cuvinte normale» ale lui WEIGAND și cât mai multe întrebări din chestionarele celorlalte atlase române, pentru ca să se poată urmări pe de o parte schimbările suferite de limba română în ultimii 40 de ani, iar pe de altă parte pentru ca imaginea cartografică a întregii romanități să poată fi urmărită pe cât mai multe hărți”, și că „redacția primă a chestionarului” s-a împărțit în două: o parte constituind chestionarul „normal”, cu 2 160 de întrebări, în timp ce „restul chestiunilor a format baza celui de al doilea chestionar, «dezvoltat», pe care l-a completat DI EMIL PETROVICI cu întrebări referitoare la terminologia specială a celor mai diferite aspecte ale vieții de la țară și a realităților românești” (ALR I/I, p. 8).

Nemulțumirilor înșirate cu amărăciune în scrisoarea din 22 octombrie 1937 li se adaugă și punctul de vedere exprimat de Sextil Pușcariu în 1940, în prezentarea făcută la ALR II/I: „Alcătuirea lui [a chestionarului, n.n.] s-a făcut cu colaborarea celor mai mulți membri ai Muzeului Limbei Române, dar se datorește în primul rînd Dlui Petrovici însuși” (ALR II/I, p. III). Iar Emil Petrovici va scrie: „Îndată ce m-am angajat să întreprind a doua anchetă a Atlasului Lingvistic

Român, am procedat la întocmirea chestionarului provizoriu al anchetei a doua [...]. Cu acest chestionar am făcut, în iarna anului 1929–1930, trei anchete de probă în nordul și sudul Ardealului și în Bărăgan.

După anchetele de probă, am întocmit chestionarul definitiv, împreună cu colegul Sever Pop. Din chestionarele provizorii am format întâi un singur bloc de vreo 7 000 de întrebări. La acest mare chestionar se poate spune că au colaborat toți membrii Muzeului Limbii Române și în primul rând directorul Atlasului L.R. [...]. Majoritatea întrebărilor au fost însă întocmite, firește, de anchetatorii și autorii Atlasului L.R.

Acest mare chestionar l-am împărțit apoi în două cu colegul Sever Pop: dînsul a luat chestionarul «normal» conținînd vreo 2 200 de întrebări, iar eu, pe cel «dezvoltat», conținînd 4 800 de întrebări” (ALRM II/I, p. 4).

Deși va mai scrie despre atlas, Sever Pop nu va reveni asupra acestor probleme până în 1947. Atunci el își va arăta nemulțumirea față de diminuarea rolului său în alcătuirea chestionarului: „Je suis obligé de souligner ce fait, parce que dès que j’eus publié le premier volume de l’Atlas, apparut la tendance de faire de mon questionnaire «une oeuvre collective», en quelque sorte anonyme, des membres de cet institut, bien que même le bulletin officiel du Musée (*Dacoromania*) vienne contredire de pareilles affirmations. C’est le cas de M. E. Petrovici qui dans l’introduction à son Ier volume en couleurs (p. 4) soutient: «la acest mare chestionar se poate spune că au colaborat toți membrii Muzeului Limbii Române și în primul rând directorul Muzeului Limbii Române»” (Pop, *L’Atlas*, p. 204, nota 1).

Așa cum i se părea corect, Sever Pop, vizând afirmația lui Emil Petrovici referitoare la alcătuirea chestionarului dezvoltat, ar fi dorit ca aceasta să fie corectată „pour l’amour de la vérité, a mon humble avis: «lorsque je me suis engagé à faire une seconde enquête, – en octobre 1929 – j’ai complété le questionnaire rédigé par M. Sever Pop et je suis tombé d’accord avec ses principes d’enquête, après que j’eus lu son livre *Buts et méthodes*, dont il a bien voulu mettre à ma disposition un exemplaire, tout de suite après qu’il eut accepté la proposition de M. S. Pușcariu qu’on fit deux enquêtes»” (Pop, *L’Atlas*, p. 205, nota 1).

În virtutea respectului datorat de „elev” „maestrului” său, Sever Pop nu discută nici acum atitudinea lui Sextil Pușcariu față de abnegația cu care fostul bursier la Paris s-a dăruit, într-un efort major, muncilor dificile și esențiale necesare pentru a se porni pe drumul anevoios al realizării atlasului românesc. Iar chestionarul unui atlas, ne-o spune Sever Pop însuși, reprezintă „una din părțile cele mai importante” ale acestei lucrări (Pop, *L'Atlas*, p. 202).

*

În 1930 au început anchetele definitive. E cunoscut faptul că cei doi anchetatori se deplasau adesea împreună până la un punct din care fiecare își făcea partea sa de anchetă, Sever Pop în mai multe localități, Emil Petrovici în una, chestionarul său fiind mult mai bogat. Uneori se întâlneau și la întoarcere și tot împreună reveneau la Cluj. În aceste drumuri discutau aspecte concrete legate de realitățile de pe teren, schimbau uneori un punct de anchetă stabilit „de acasă”, se consultau asupra unor probleme legate de transcrierea fonetică ș.a. *Jurnalul* lui Emil Petrovici conține unele referiri la aceste aspecte⁸.

Când se va publica și *Introducerea* la ALR I, cu siguranță jurnalul lui Sever Pop ne va oferi noi date din istoricul celor două atlase. Până atunci, credem că e drept să i se recunoască lui Sever Pop meritele în alcătuirea „osaturii” chestionarului și în stabilirea unei metodologii de lucru, iar lui Emil Petrovici, realizarea transcrierii. Cât privește ancheta în ansamblu, rezultatele ei, trebuie să fim de acord că, prin bogăția și exactitatea materialului adunat, cei doi „și-au adus contribuția, deopotrivă de valoroasă, la realizarea acestei lucrări” (Todoran, SP, p. 165). O confirmase și conducătorul celor două atlase încă în 1940: „cei doi anchetatori și în același timp autori [...] – Dnii S. Pop și E. Petrovici – intră cu părți egale de colaborare la această operă care datorește tot atât de mult unuia, cât și celuilalt” (ALR II/I, p. III), dar mai ales a lăsat dialectologilor un memento: „lor li se cuvine și toată recunoștința celor ce vor lucra cu acest atlas” (ALR I/I, p. 13).

⁸ Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român II. Introdúcere*. Redactori: Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza. Coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, 1988, 428 p.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- ALR I/I, II = *Atlasul lingvistic român* [...], publicat de Muzeul Limbei Române din Cluj, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I, de Sever Pop, Cluj, 1938; vol. II, de Sever Pop, Sibiu–Leipzig, 1942.
- ALR II/I = *Atlasul lingvistic român* [...], publicat de Muzeul Limbei Române, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea II, vol. I, de Emil Petrovici, Sibiu–Leipzig, 1940.
- ALRM II/I = *Micul Atlas lingvistic român* [...], publicat de Muzeul Limbei Române, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea II, vol. I, de Emil Petrovici, Sibiu–Leipzig, 1940.
- Pop, *L'Atlas* (I) = Sever Pop, *L'Atlas lingvistique de la Roumanie* (I), în *Recueil posthume de lingvistique et dialectologie*, Societatea Academică Română, Roma, 1966, p. 67–86.
- Pop, *L'Atlas* = Sever Pop, *L'Atlas lingvistique roumain*, în *Recueil posthume de lingvistique et dialectologie*, societatea Academică Română, Roma, 1966, p. 199–237.
- Todoran, SP = Romulus Todoran, *Activitatea lingvistică a lui Sever Pop* (I), în *CL*, XXIII, 1978, nr. 2, p. 159–169.

SOME REMARKS ON THE ELABORATION OF
QUESTIONNAIRES FOR ALR I AND ALR II*(Abstract)*

Correlating bibliographical information and data from the correspondence between Sever Pop and Sextil Pușcariu, we present some moments during the elaboration of ALR I and ALR II.

CUVINTE-CHEIE: *dialectologie, atlas, anchetă, chestionar, transcriere fonetică, Sextil Pușcariu, Sever Pop, Emil Petrovici*

KEYWORDS: *dialectology, atlas, linguistic investigation, questionnaire, phonetic transcription, Sextil Pușcariu, Sever Pop, Emil Petrovici*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
400165 Cluj-Napoca, Str. E. Racoviță, 21*